

“Mert élni sötétben is lehet, alkotni csak világosságban.”

Novák Katalin beszéde a *Reigl Judit 100 | Reigl Judit és a Második párizsi iskola* című kiállítás megnyitóján a Múcsarnokban.

2023. Október 3.

Egy tíz évvel ezelőtti személyes találkozást szeretnék felidézni. Akkor látogattuk meg Reigl Juditot, a Párizs melletti Marcoussis-béli lakásában, Balog Zoltán akkori miniszterrel. Arra készültem, hogy találkozom egy akkor már ünnepezt művésszel, aki nyilván úri környezetben, luxus körülmények között él és alkot, s talán majd leereszkedő módon mond nekünk valamit a művészetéről. Nem tévedhettem volna nagyobb. A lakást, mely egyben Reigl Judit műterme is volt, traktorgarázsából átalakították ki, az otthonosan rendezetlen negyven négyzetméter alsó szintjén élt, a padláson alkotott. Mondván: élni sötétben is lehet, alkotni csak világosságban. Nem csak az otthon volt szerény. Reigl Judit minden allúrt nélkülözve, természetes közvetlenséggel invitált be minket, majd hosszan beszélgettünk művészetéről, filozófiáról, hitről, kitartásról - az életről. Óvatosan fogalmaznék azok jelenlétében, akik nálam sokkal közelebből ismerték őt, de találkozásunkkor egy erős, bátor, meg nem alkuvó nő képre rajzolódott ki bennem. Egy mindig új utat kereső művészé, aki gazdag és teljes életút birtokosa. Egy életúté, melynek minden percét a korlátok nélküli alkotás, a megfoghatatlan, a kimondhatatlan kimondása, láthatóvá tétele töltötte be. Egy olyan művészé, aki nem a múltban élt, de nem is a jelenben. Az volt az érzésem, hogy ő már gondolatban, lélekben, szellemi szabadságában túl van az adott pillanaton, az már elveszítette számára érdekességét. Nem csak korát haladta meg folyamatosan, de a környezetében levőknek sem volt könnyű vele lépést tartani.

Tisztelt Elnök Urak! Hölgyeim és Uraim!

Ezek a napok a magyar kiválóságokról szólnak, különös tekintettel a magyar női kiválóságokra. Még csak kedd van, de a héten már két új magyar Nobel-díjast köszönhetünk, köztük az első magyar nőt, akit ebben az elismerésben részesítenek. Ezúton is, innen is szeretettel és büszkeséggel gratulálunk Krausz Ferencnek és Karikó Katalinnak!

Ma pedig egy olyan korszakos női alkotó előtt hajthatunk fejet, aki a szabadságot mindennél többre tartotta. Reigl Judit már az 1940-es évek végén érezte, hogy az Európát kettészelő vasfüggöny és a pusztító, elnyomó kommunista ideológia őt is megfosztja attól, ami egy alkotó ember számára nélkülözhetetlen: a fizikai szabadságtól, s a szellemi szabadság kiteljesedésének lehetőségétől.

Nem állt be a sorba. Amikor a tehetségét felismerő kommunista hatalom a saját céljaira kívánta felhasználni, ő ellenállt. Mi, akik csak történetekből ismerjük ezt a sötét korszakot, hányszor gondoljuk el, mi vajon hogy tettünk volna? Képesek lettünk volna- e megőrizni lelki szabadságunk, képesek lettünk volna-e a mindent átható félelem és bizonytalanság légkörében nemet mondani a fizetéssel és elismertséggel járó megrendelésekre, kockáztatva ezzel a börtönt, a száműzetést vagy akár az életünket? Reigl Judit nem festette meg Rákosi Mátyást, sem Gerő Ernőt. Nemet mondott a felajánlott moszkvai ösztöndíjra.

Szabadságra vágyott. Elhagyta szülőföldjét, rokonait, a mestereit, az alkotótársait. Nem törte meg a kommunista diktatúra egyre fojtogatóbb és nyomasztó légköre. Aprólékosan, újra és újra megtervezte disszidálásának menetét, végül, a nyolcadik tervet valóra váltva, átszökött a határon. Átgyalogolta Európát, hogy visszaszerezze szabadságát, a személyes, művészi és szellemi függetlenségét.

Mert élni sötétben is lehet, alkotni csak világosságban.

Tisztelt Hölgyeim és Uraim!

Választott hazája Franciaország lett, mint oly sok magyarnak. A magyar kultúra követévé vált Párizsban, viselve az emigráns lét kihívásait is. Női alkotóként nem volt könnyű dolga a konfliktusokkal terhelt, folyamatosan változó XX. századi Európában. De ő mégis a női lélek szívós eltökéltségével küzdött a szabad és autonóm alkotói létért. Visszaszerzett szabadságában végül az elnyomás ihlette képeket vitte vászonra. Így vált a legnagyobb magyar női absztrakt művésszé. Nem akart világhírű lenni, mégis az lett. Akinek festményeit ma már a világ legnagyobb és legfontosabb kortárs közgyűjteményei, a New York-i Museum of Modern Art (MoMA) és a Metropolitan Museum, a londoni Tate Modern vagy a párizsi Centre Pompidou is őrzik.

Reigl Judit a háborúkkal és pusztító ideológiákkal terhelt XX. században élte le élete nagy részét. A háborús időszakok, gazdasági válságok és azok utóhatásai meghatározták életét, gondolkodását.

Háború. Mennyire más értelmet nyert ez a szó az elmúlt más évben. Az, ami régóta csak időben vagy térben távoli történésnek tűnt, ma a fenyegető valóság.

Ha valamire „jó” a háború, hát arra, hogy ráébreszt, mi az igazi érték az életünkben, a világunkban, és mit veszíthetünk. Talán most kezdjük el igazán értékelni azt, hogy szabadságban és békében élhetünk.

Tisztelt Hölgyeim és Uraim!

Reigl Judit Magyarországot Franciaországgal, a frankofón kultúrával is összekapcsolja. Magyarország és Franciaország történelme több dicső és fájdalmas ponton találkozott az elmúlt évszázadokban. Szellemileg és kulturálisan is hatással voltunk egymásra. Égalité, complémentarité, solidarité.

Reigl Judit művészetében összesűrösödnek ezek a közös értékek. Festményeiben egyesül és egymásban feloldódik a magyar, a francia és az egyetemleges. Összeköti kultúránkat és együtt magasabb szintre emeli.

Művészete közös örökségünk. Könnyen felfedezhető a párhuzam az ő „határtalan, téren és korláton kívüli világa” és a frankofón világ között. Ezeket a földrajzilag távoli, kulturálisan, vallási szempontból is szerteágazó országokat több köti össze, mint a francia nyelv közössége: az egymás iránti szüntelen érdeklődés és kíváncsiság, a kölcsönös elfogadás és tisztelet, az egymás iránt érzett felelősség.

A magyarok számára Párizs évszázadokon át egyet jelentett Európa kulturális fővárosával. Márai Sándor így ír erről visszaemlékezésében:

„Ennek a népnek szelleme évszázadokon át Európa tanítómestere volt, logikája és arányérzéke, elemzőképessége és formaalkotó tehetsége népeket és nemzeteket tanított európai módon érezni, látni, gondolkozni és alkotni...”

Nem véletlen, hogy magyar művészek sora igyekezett ide, tanulni, alkotni, és az sem véletlen, hogy a francia művészet jeles képviselői időről időre helyet kapnak a magyar múzeumokban. A Szépművészeti Múzeum – Cézanne és Matisse után - most a világ egyik leghíresebb impresszionista festője, Renoir előtt tiszteleg.

Reigl Judit a női festők jelentős hírnöke volt Franciaországban és Magyarországon is. Csak megköszönni és biztatni lehet azt a munkát, amivel a Művészeti Akadémia, és Múcsarnok bekapcsolódik a frankofón kulturális elit vérkeringésébe és neves intézményekkel közösen mutatja be világhírű művészeinket.

Tisztelt Hölgyeim és Uraim!

Élni sötétben is lehet, alkotni csak világosságban.

Reigl Judit élete szerény volt és fegyelmezett. Sosem tört a csúcsra, végül mégis odaért.

Ahogy ő fogalmazott: „az utam olyan, mint egy spirál. Mindig visszatérek ugyanoda, csak egy szinttel feljebb.”

Kívánom mindannyiunknak, hogy így élhessük az életünket. Nem elfeledve, hova tartozunk, nem megtagadva önazonosságunkat, s egyre közelítve azon cél szolgálatához, mely adatott számunkra.

Ebben is segít nekünk Reigl Judit művészete, a ma megnyíló kiállítás.

Köszönöm, hogy meghallgattak!